

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

Phobia (Fear) of Covid 19, Awareness of Covid-19 and Levels of General Belongingness

Emin KURTULUŞ^(*), Betül DÜŞÜNCELİ^(**)

Öz

Bu araştırmanın amacı, Covid-19 farkındalığı ve genel aidiyet düzeylerinin Covid-19 fobisini (korkusunu) yordama düzeyini tespit etmektir. Ayrıca araştırmada bireylerin Covid-19 korkusunun koronavirüs hakkında bilgi aldıkları kaynaklara ve pandemi döneminde ruh hali değişimine göre farklılaşp farklılaşmadığı da inceleme konusu yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 280 (%79.54) kadın ve 72 (%20.46) erkek olmak üzere toplam 352 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışma, ilişkisel araştırma desenine uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırma bulgularında, genel aidiyetin ve Covid-19 farkındalığının Covid-19 korkusunu anlamlı düzeyde yordadığı bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucunda, Covid-19 korkusunun Covid-19 hakkında bilgi aldıkları kaynağa ve pandemi döneminde ruh hali değişimine göre farklılaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Covid-19 farkındalığı, Genel Aidiyet, Covid-19 Korkusu, Üniversite Öğrencileri.

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 15.04.2021 Kabul Tarihi: 25.10.2021

^(*) Doktora Öğrencisi, Psikolojik Danışman, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı.

E-posta: eminkurtulus1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6346-0114>

^(**) Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

E-posta: bbayraktar@sakarya.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6794-8811>

Abstract

The purpose of this research is to determine the predictive level of Covid-19 awareness and general belongingness on Covid-19 phobia (fear). Additionally, whether the fear of Covid-19 differs according to sources of information about coronavirus and mood swings during the pandemic period is also examined in this study. The study group of the research consists of a total of 352 university students, 280 (%79.54) female, and 72 (%20.46) male. The study was designed in accordance with the correlational research design. In the research findings, it was found that general belongingness to Covid-19 and its awareness significantly predict the fear of Covid-19. In another result of the study, it was observed that university students' fear of Covid-19 differs according to the source from which they have received information about Covid-19, and the mood changes during the pandemic period.

Keywords: Covid-19, Covid-19 Awareness, Fear of Covid-19, General Belongingness, University Students.

Giriş

Covid-19 virüsü 2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmış, hızlı bir şekilde tüm dünyaya yayılmıştır.¹ Hastalığın aniden ortaya çıkışı, bu denli hızlı yayılması, olası sonuçları ve hükümetlerin aldıkları kararlarla birlikte ortaya çıkan yeni yaşam düzeni insanların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta; panik, korku ve endişe yaşamalarına sebep olmaktadır.² Her ne kadar fiziki bir hastalık olsa da pandeminin

¹ Jun Shigemura vd., "Public Responses to the Novel 2019 Coronavirus (2019-nCoV) in Japan: Mental Health Consequences and Target Populations," *Psychiatry Clin Neurosci*, 74, (2020): 281–282, <https://doi.org/10.1111/pcn.12988>

² World Health Organization. *Coronavirus Disease (COVID-19) Advice For The Public*. Geneva: World Health Organization, 21 March 2020, erişim, 18 Mart 2021, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>; Qiongni Chen vd., "Mental Health Care for Medical Staff in China during the COVID-19 Outbreak," *The Lancet Psychiatry* 7, (2020): 15–16, [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30078-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30078-X); Manuela Martínez-Lorca vd., "The Fear of COVID-19 Scale: Validation in Spanish University Students," *Psychiatry Research*, 293, (2020): 1-6, <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113350>; Jianyin Qiu vd., "A Nationwide Survey of

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

başlangıcından itibaren koronavirüsün insanlar üzerinde yarattığı etkiyi incelemek psikoloji alanındaki araştırmacıların ilgisini çeken bir konu haline gelmiştir.³ Bulaşıcı olan salgın hastalıklar, süreçteki belirsizlik nedeniyle insanların psikolojik olarak başa çıkmakta en fazla zorlandıkları felaketlerden biri olmaktadır. Salgın hastalıklar insanları savunmasız ve risk altında hissettirerek, bir bilinmezlik altında yaşamalarına sebep olmakta ve fiziksel ve psikolojik iyilik hallerini olumsuz yönde etkilemektedirler.⁴ İnsanların öfke, kaygı, üzüntü gibi duygular yaşamasının yanı sıra salgın hastalıklarda yaygın yaşanan duygulardan biri de korkudur.⁵ Korku, kişinin tehdit edici bir uyarana algılaması ile tetiklenen ve istenmeyen bir

Psychological Distress among Chinese People in the COVID-19 Epidemic: Implications and Policy Recommendations,” *General Psychiatry* 33, (2020): 1-2, <https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-100213>

³ Walter Cullen, Gunsagar Gulati ve B. D. Kelly, “Mental Health in the Covid-19 Pandemic,” *QJM: An International Journal of Medicine* 113, (2020): 311-312, <https://doi.org/10.1093/qjmed/hcaa110>; Felipe Ornell vd., “Pandemic Fear and COVID-19: Mental Health Burden and Strategies,” *Brazilian Journal of Psychiatry* 42, (2020): 232-235, <https://doi.org/10.1590/1516-4446-2020-0008>; Yasemin Bozkurt, Zekiye Zeybek ve Rüstem Aşkın, “Covid-19 Pandemisi: Psikolojik Etkileri ve Terapötik Müdahaleler,” *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19, (2020): 304-318; Betty Pfefferbaum ve Carol S. North, “Mental Health and the Covid-19 Pandemic,” *New England Journal of Medicine* 383 (2020): 510-512, <https://doi.org/10.1056/NEJMp2008017>

⁴ Debroad J Brief vd., “Understanding the Interface of HIV, Trauma, Post-Traumatic Stress Disorder, and Substance use and its Implications for Health Outcomes,” *AIDS Care* 16, (2004): 97-120 <https://doi.org/10.1080/09540120412301315259>; Josef I Ruzek, “Disaster Response, Mental Health, and Community Resilience,” *Psychiatric Times* 27, (2020), 17-18.

⁵ Daniel K Ahorsu vd., “The Fear of COVID-19 Scale: Development and Initial Validation,” *International Journal of Mental Health and Addiction* 27, (2020): 1-9, <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>; G. James Rubin ve Simon Wessely, “The Psychological Effects of Quarantining a City,” *BMJ* 368, (2020): 1-2, <https://doi.org/10.1136/bmj.m313>

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

duygusal durum olarak tanımlanmaktadır.⁶ Gençöz, korku duygusunu içinde bulunulan duruma değil, bu durum için geliştirilen düşüncelere verilen tepki olarak tanımlamaktadır.⁷ Dolayısıyla insanların Covid-19 virüsüne ilişkin zihinlerinde oluşturdukları düşünceler, korku tepkilerini ortaya çıkarmaktadır. Mevcut bilimsel birikimin ve olanakların bu salgını henüz kesin şekilde durdurmayı başaramaması da insanların korku yaşamada etkili olabilmektedir.⁸ Bununla birlikte, Covid-19 korkusu, virüsün görünmezliği ve bulaşma hızı ile birlikte işsizlik, evde yalnız kalma zorunluluğu, hastalık ve ölüm sayıları ile doğrudan ilişkilidir.⁹ Alanyazında yapılan çalışmalar, Covid-19 korkusunun evde kalmanın etkisi ile artan teknoloji kullanımı sırasında internet ortamındaki gerçeği yansıtmayan ve korkuyu arttıran haberlerin varlığı, hastalığın aniden ortaya çıkışı, süreçteki belirsizlik, hastalığın yayılım hızı ve sonuçları insanların korunmasız ve tehdit altında hissetmeleri sonucunda ruh sağlığında meydana gelen değişikliklerden etkilendiğini öne sürmektedir.¹⁰ Covid-19 korkusunun bir diğer nedeni ise insanların tutum ve davranışlarının geniş

Üsküdar
University
Journal
of Social
Sciences, 2021;
issue: 13,
451-485

⁶ Natascha de Hoog, Wolfgang Stroebe ve John B. F. de Wit. "The Processing of Fear-Arousing Communications: How Biased Processing Leads to Persuasion," *Social Influence* 3, (2008): 84-113, <https://doi.org/10.1080/15534510802185836>

⁷ Tülin Gençöz, "Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları," *Kriz dergisi*, 6, (1998): 9-16, https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000068

⁸ H. Mustafa Paksoy, "Covid-19 Pandemisi ile Oluşan Korku ve Davranışlara İnançın Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği," *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10, (2020): 135-155, <https://doi.org/10.47147/ksuiibf.798354>

⁹ Irwan Abdullah, "Covid-19: Threat and Fear in Indonesia," *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12, (2020): 488-490, <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000878>

¹⁰ Ceray Aldemir ve M. Nurdan Aşar, "Pandemi Döneminde Dijital Vatandaşlık Uygulamaları," *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7, (2020): 148-169; Manuela Martínez-Lorca vd., "The Fear of COVID-19 Scale: Validation in Spanish University Students," *Psychiatry Research*, 293, (2020): 1-6, <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113350>

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

çapta değiştiren bu hastalığa karşı korunma önlemlerinin ve Covid-19 konusundaki farkındalık çalışmalarının varlığı ile açıklanmıştır.¹¹ Schimmenti, Billieux ve Starcevic ise Covid-19 korkusunu virüs tehdidine karşı verilen duygusal bir tepki olarak tanımlamış ve Covid-19 korkusunun farkındalıkla ilişkili olan dört alanla ilgili olduğunu ifade etmiştir.¹² Birinci korku alanı, beden ve bedenden gelen fiziksel sinyaller ile ilişkili olarak kişinin yaşamını tehdit eden virüse karşı bedenini korumaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. Sağlık problemi yaşayan birinin Covid-19 virüsüne yakalanma korkusundan hastaneye gidememesi bu duruma bir örnektir.¹³ Covid-19'a ilişkin ikinci korku alanı, kişinin önemli gördüğü kişilere ilişkin yaşadığı korkudur. İnsanlar Covid-19 virüsünden korunmak ve diğer insanları da virüsten korumak için sosyal ilişkilerine fiziksel mesafe koyma durumunda kalmaktadır. Bunun sonucunda sağlıklı ve güvende kalmak için, insanların zihninde oluşan sevdiği insanların istemeden kendisine zarar vereceği algısı korkuya sebep olmaktadır. Üçüncü korku alanı bilmemekten ve bilmekten korkmaya ilişkindir. Virüse ilişkin bilgiler bazı insanların rahatlamasını sağlarken, bazı insanların ise kaygılanmasına ve virüsten daha fazla korkmasına sebep olmaktadır. Dördüncü korku alanı ise bedensel, kişilerarası ve bilişsel alanlarda yaşanan korkuların davranışsal sonuçlarına ilişkindir. Bu korku alanına, kişinin yaşlı ebeveynlerine bakma sorumluluğu ile virüsten korumak amacıyla onlarla görüşmekten kaçınma

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

¹¹ Amir H. Pakpour ve Mark D. Griffiths, "The Ear of COVID-19 and its Role in Preventive Behaviors," *Journal of Concurrent Disorders* 2, (2020): 58-63.

¹² Adrinano Schimmenti, Joel Billieux ve Vladan Starcevic, "The Four Horsemen of Fear: An Integrated Model of Understanding Fear Experiences during the COVID-19 Pandemic," *Clinical Neuropsychiatry: Journal of Treatment Evaluation* 17, (2020): 41-45.

¹³ la Repubblica, Coronavirus, l'allarme dei cardiologi: 'Per il timore contagi meno ricoveri per infarto' [Coronavirus, the cardiologists' alarm: "Due to fear of contagion, less ospitalization for infartion"], 25 March 2020, erişim 27 Mart 2020, https://www.repubblica.it/salute/medicinaericerca/2020/03/23/news/coronavirus_meno_ricoveri_per_infarto_si_teme_il_contagio-252070598/

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

durumları arasında kalmasıyla ortaya çıkan harekete geçme korkusu örnek verilebilir.¹⁴ Dolayısı ile kişinin Covid-19 korkusunun sebebi sağlığıyla meşgul olması, virüse yakalanmasını engelleyecek önlemler alması ve Covid-19 farkındalığının yüksek olması ile açıklanmaktadır.¹⁵ Covid-19 farkındalığı, kişinin koronavirüs konusundaki bilgi ve uyulması gereken kurallar konusunda bilgi sahibi olması ve koruyucu tedbirlere uymaya gayret göstermesi olarak tanımlanmaktadır.¹⁶ Covid-19 farkındalığına sahip olan kişilerin sosyal mesafe, sosyal izolasyon, temizlik, hijyen, eldiven kullanma ve maske takma gibi kurallara uyma konusunda özen gösterdiği ve hastalığın yayılımını durdurmak için kalabalık ortamlara girmekten kaçındıkları, virüs ile ilişkin bilgilere ulaşma konusunda istekli oldukları görülmektedir.^{17,18} Covid-19'dan korunmak amacı ile tedbirlere ve koruyucu faktörlere uyma insanların hayatlarını devam ettirmek için gerekli bir motivasyon olsa da bu konuda bilgi edinmeleri Covid-19 korkularını artırmaktadır.¹⁹ Sim ve arkadaşları da salgın hastalıklar sürecinde bilgi edinmeyle beraber gelen korkuların abartılı ve uygun olmayan önlemler alma ile sonuçlanacağını ifade etmektedir.²⁰

Üsküdar
University
Journal
of Social
Sciences, 2021;
issue: 13,
451-485

¹⁴ Schimmenti, Billieux ve Starcevic, "The Four Horsemen of Fear," 41-45.

¹⁵ Craig A Harper vd., "Functional Fear Predicts Public Health Compliance in the COVID-19 Pandemic," *International Journal of Mental Health and Addiction* 127, 2020: 1-14, <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00281-5>

¹⁶ Md Abdul Wadood vd., "Knowledge, Attitude, Practice and Perception Regarding COVID-19 among Students in Bangladesh: Survey in Rajshahi University," *Medrxiv* 9, (2020): 1-25, <https://doi.org/10.1101/2020.04.21.20074757>

¹⁷ Chen vd., "Mental Health Care," 15-16.

¹⁸ Zeki Karataş, "COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme," *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 4, (2020): 3-15.

¹⁹ Okan Bilgin, "Koronavirüs (Covid-19) Farkındalık Ölçeği Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması," *Turkish Studies* 15, (2020): 237-245, <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44168>

²⁰ Kang, Y. Sim vd., "Psychosocial and Coping Responses within the Community Health Care Setting towards a National Outbreak of an Infectious Disease," *Journal of Psychosomatic*

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

Covid-19 pandemisi döneminde en yaygın tedbirlerden olan sosyal izolasyon, insanların kendilerini korumak adına evlerine çekilmesine ve sosyal olarak ait olduğu çevrelerden de uzak kalmalarına sebep olmaktadır. Sosyal izolasyon ve yalnızlık kişilerin intihar olasılığını, kaygı ve korku duygularını da artırmaktadır.²¹ Kişinin bir grubun içerisinde yer alması ile hissettiği genel aidiyet duygusunun, ruh sağlığı üzerinde ve Covid-19 korkusu üzerinde koruyucu bir etkiye sahip olduğu düşünülebilir. Bireyin kendisini bir kişiye, kuruma, gruba, topluma, kültüre, kimliğe veya bir ortama ait hissetmesi, o grubun değerli ve anlamlı bir parçası olduğunu düşünmesi genel aidiyet olarak tanımlanmaktadır.²² İnsan doğası gereği toplumun bir parçası olduğu için sosyal ilişkilere ve duygusal bağlılıklara ihtiyaç duymaktadır. Kişinin diğerleri ile kurduğu bu sosyal ilişkiler ve duygusal bağların ruh sağlığı üzerinde olumlu bir etkisi bulunmaktadır.²³ Covid-19 pandemisinde de kişiler virüsün olumsuz etkileri ve evde durmaktan kaynaklı olarak yalıtılmışlık duyguları ile mücadele etmek için sosyal destek kaynaklarına ihtiyaç duymaktadırlar. Sosyal destek kaynaklarının varlığı ve kişilerin kendilerini bir çevreye ait hissetmesi pandemi döneminde yaşadıkları Covid-19 korkusunun azalmasında önemli bir rol oynamaktadır.²⁴ Görüldüğü gibi, kişilerin zor zamanlarında

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Research 68, (2010): 195–202, <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2009.04.004>

²¹ Çiçek Hocaoğlu ve Ali Erdoğan, *COVID-19 ve İntihar*. Ankara: Türkiye Klinikleri, 2020.

²² Erdinç Duru, “Genel Aidiyet Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.” *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 5, (2015), 37-47.

²³ Alfred Adler, *Social interest: A challenge to mankind*. New York: Capricorn, 1964; L. Hill Doris, “Sense of Belonging as Connectedness, American Indian Worldview, and Mental Health,” *Archives of Psychiatric Nursing*, 20, (2006): 210–216, <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2006.04.003>

²⁴ Warren H. Jones ve Margeret D. Carver, *Adjust Mentand Coping Implications Of Loneliness*. New York: Pergamon, 1991; Mustafa Erol ve Ahmet Erol, “Koronavirüs Pandemisi Sürecinde Ebeveynleri Gözünden İlkokul Öğrencileri,” *Milli Eğitim* 49, (2020): 529-551; Seçkin Yıldız ve Fatih Bektaş, “COVID-19 Salgınının Çocukların Boş Zaman

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

sosyal destek kaynaklarına başvurması ve bir sosyal çevreye kendisini ait hissetmesi korku ve kaygı ile baş etmeleri konusunda destekleyici bir unsurdur.

Alanyazında Covid-19 konusunda yapılan araştırmalar incelediğinde, Covid-19 salgınının insanların ruhsal sağlıkları üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda, Covid-19 salgını sebebi ile insanların kaygı, stres, öfke ve endişe gibi olumsuz duygu durumlar yaşadıkları ve Covid-19 virüsüne yakalanma konusunda yüksek düzeyde hastalık korkusu hissettikleri görülmektedir.²⁵ Covid-19 üzerine yapılan çalışmalarda virüsün kendisine, etkilerine ve korunma yöntemlerine ilişkin farkındalığın olması ve bu salgın hastalığı tüm dünyayı etkisi altına alan bir virüs ve ölümcül bir pandemi olarak nitelendirilmesi insanların Covid-19 virüsüne ilişkin korkularını artırmaktadır.²⁶ Bu durum, alanyazında,

Etkinliklerinde Yarattığı Değişimin Ebeveyn Görüşleriyle Değerlendirilmesi,” *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 26, (2021): 99-122.

²⁵Chongying Wang ve Hong Zhao, “The Impact of COVID-19 on Anxiety in Chinese University Students,” *Frontiers in Psychology* 11, (2020): 1-8, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.011168>; Hyunsuk Jeong vd, “Mental Health Status of People Isolated due to Middle East Respiratory Syndrome,” *Epidemiology and Health*, 38, (2016): 1-7, <https://doi.org/10.4178/epih.e2016048>; Laura Hawryluck vd., “SARS control and psychological effects of quarantine, Toronto, Canada,” *Emerging Infectious Diseases* 10, (2004): 1206–1212, <https://doi.org/10.3201/eid1007.030703>; Kai Liu, “How I Faced My Coronavirus Anxiety,” *Science* 367, (2020): 1398-1398, <https://doi.org/10.1126/science.367.6484.1398>; Mengyuan Dong ve Jin Zhen, “Letter to the Editor: Headline Stress Disorder Caused by Netnews during the Outbreak of COVID-19,” *Health Expectations* 23, 2020: 23: 259–260, <https://doi.org/10.1111/hex.13055>; Mengyuan Dai vd., “Patients with Cancer Appear More Vulnerable to SARS-CoV-2: A Multicenter Study during the COVID-19 Outbreak,” *Cancer Discovery*, 10, (2020): 783-791, <https://doi.org/10.1158/2159-8290.CD-20-0422>

²⁶ Aslı Görgülü-Arı ve Meryem Hayır-Kanat, “Covid-19 (Koronavirüs) Üzerine Öğretmen Adaylarının Görüşleri,” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Salgın Hastalıklar Özel Sayısı), (2020), 459-492; Bilal Sizer vd., “Kulak Burun Boğaz Polikliniğine Başvuran Hastalarda COVID-19 Pandemisi Farkındalığı: Kesitsel Bir Çalışma,” *Kulak*

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

farkındalığı arttırmak için kullanılan kamu spotlarının insanların tutum ve davranışlarını değiştireceğine inanılan korku uyandırma aracılığıyla açıklanabilmektedir.²⁷ Bununla birlikte, insanların bir taraftan virüse yakalanma korkusu, ölüm korkusu ve geleceğe ilişkin belirsizlikler ile mücadele ederken, bir taraftan da yakın ve uzak çevresindeki ilişkilerden ve sosyal destek kaynaklarından uzaklaşma, evde kalma ve yalnızlık ile mücadele etmesi de süreçte yaşadıkları korkuları artırmaktadır.²⁸ Jones ve Carver da yaptıkları araştırmada, kişinin zor zamanlarında yaşadığı olumsuz duyguların azalmasında sosyal aidiyetin ve desteğin önemini vurgulamışlardır.²⁹ Covid-19 korkusunu açıklayan diğer çalışmalar incelendiğinde, sosyal medyada yer alan virüse ilişkin doğru olmayan bilgilerin artmasına vurgu yapıldığı ve insanların virüse ilişkin haberleri takip ettikleri bilgi kanallarının Covid-19 korkusu üzerinde etkili olduğu görülmüştür.³⁰ Covid-19 pandemisi sürecinde ruh sağlığının ve

Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Dergisi 28, (2020), 181-190; Atefeh Zandifar ve Rahim Badrfam, "Iranian Mental Health During The Covid-19 Epidemic," *Asian Journal of Psychiatry* 51, (2020), 1-11.

²⁷ Robin L. Nabi, "Discrete Emotions and Persuasion." *The Persuasion Handbook: Developments in Theory and Practice* içinde, ed: J. P. Dillard & M. Pfau (USA: Sage Publications, Inc, 2002), 289-308; Melania B. Tannenbaum vd., "Appealing to Fear: A Meta-Analysis of Fear Appeal Effectiveness and Theories," *Psychological Bulletin*, 141, (2015), 1178-1204, <https://doi.org/10.1037/a0039729>.

²⁸ Sherman A. Lee, "Coronavirus Anxiety Scale: A Brief Mental Health Screener for COVID-19 Related Anxiety." *Death Studies*, 44, (2020), 393-401; Emily A. Troyer, Jordan N. Kohn ve Suzi Hong, "Are We Facing a Crashing Wave of Neuropsychiatric Sequelae of COVID-19? Neuropsychiatric Symptoms and Potential Immunologic Mechanisms," *Brain, Behavior, and Immunity* 87, (2020), 34-39; Cuiyang Wang vd., "Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the Initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19) Epidemic among the General Population in China," *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17, (2020). doi:10.3390/ijerph17051729.

²⁹ Jones ve Carver, *Adjust Mentand Coping*,

³⁰ A. Murat Kırık ve Vahdet Özkoçak, "Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Sosyal Medya ve Yeni Koronavirüs (COVID-19) Pandemisi," *Sosyal Bilimler Dergisi*, 45, (2020): 133-154;

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

insanlardaki duygu durum değişikliklerinin Covid-19 korkusu üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalarda ise kaygı, depresyon ve stres gibi olumsuz duygu durum değişikliklerinin Covid-19 korkusunu arttırdığı, olumlu duygu durum değişikliklerinin ise Covid-19 korkusunu azalttığı görülmektedir.³¹ Bununla birlikte alanyazında Covid-19 farkındalığı, genel aidiyet ve Covid-19 korkusunu birlikte inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu değişkenlerin birlikte incelenmesinin pandemi sürecinde insanların yaşadıkları korku ile farkındalık ve aidiyet odağında baş etme stratejilerinin belirlenmesine yardımcı olabilir. Yapılan çalışmanın bu yönüyle alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma, depresyon, kaygı, korku belirtileri açısından yüksek risk altında olmaları ve gelişim döneminden kaynaklı olarak daha fazla stres faktörlerine maruz kalmaları açısından üniversite öğrencileri ile yürütülmüştür.³² Buradan hareketle, araştırmanın cevap aradığı sorular şöyledir;

1. Covid-19 korkusu, bireylerin koronavirüs hakkında bilgi aldıkları kaynaklara ve pandemi döneminde ruh hali değişimine göre farklılaşmakta mıdır?

Gaetan Mertens vd., "Fear of the Coronavirus (COVID-19): Predictors in an Online Study Conducted in March 2020," *Journal of Anxiety Disorders* 74, (2020): 1-8, <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102258>; Cristina M. Pulido vd., "Covid-19 İnfodemic: More Retweets for ScienceBased Information on Coronavirus than for False Information," *International Sociology* 35, (2020). 1-16.

³¹ Fuad Bakioğlu, Ozan Korkmaz ve Hülya Ercan, "Fear of COVID-19 and Positivity: Mediating Role of Intolerance of Uncertainty, Depression, Anxiety, and Stress," *International Journal of Mental Health and Addiction*, (2020): 1-14, <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00331-y>; Harper vd., "Functional Fear Predicts," 1-14; İlhan Yalçın, COVID-19 Korkusu ile Ruh Sağlığı Değişkenleri Arasındaki İlişkide Koruyucu ve Risk Faktörlerinin Moderatör Etkisi. Bilimsel Araştırma Projesi Sonuç Raporu, 15 Ekim 2020, erişim 21 Mart 2021, https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/72777/BAP_PROJE_SONUC_RAPORU.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³² Kara Zivin vd., "Persistence of Mental Health Problems and Needs in a College Student Population," *Journal of Affective Disorders* 117, (2009): 180-185, <https://doi.org/10.1016/j.jad.2009.01.001>

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

2. Covid-19 korkusu, Covid-19 farkındalığı ve genel aidiyet düzeyleri arasındaki ilişki var mıdır?
3. Covid-19 farkındalığı ve genel aidiyet Covid-19 korkusunu yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.³³

Çalışma Grubu

Araştırma evreni, üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu seçilirken kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır.³⁴ Araştırma örnekleme için 352 lisans öğrencisine ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Verileri toplamak için Covid-19 Fobisi (CP19-S) Ölçeği, Koronavirüs (Covid-19) Farkındalık Ölçeği, Genel Aidiyet Ölçeği ve araştırmacılar tarafından oluşturulmuş Kişisel Bilgi Formu (cinsiyet, sosyoekonomik düzey, pandemi sürecinde haberleri nereden takip ettiği, ruh halinin pandemiden sonra ne şekilde değiştiği, pandemi sürecinde lisans eğitimlerini ne şekilde aldığı ve Covid-19' dan dolayı yakınına kaybedip kaybetmediği değişkenlerini içeren) kullanılmıştır.

³³ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler ve Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2005.

³⁴ Şenol Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık, 2017.

Covid-19 Fobisi (CP19-S) Ölçeği

Covid-19 Fobisi Ölçeği Arpacı, Karataş ve Baloğlu tarafından DSM 5'te yer alan spesifik fobi tanı kriterlerini ele alarak geliştirilmiştir.³⁵ 18 yaşından büyük bireylere uygulanan ölçek, kişilerin Covid-19'a karşı olan fobi düzeylerini ölçmektedir. Fobiler, normalde korkulmayacak bir durum ya da nesne ile karşılaşınca ortaya çıkan aşırı korku olarak tanımlanmaktadır.³⁶ Birey fobik durumda, korkunun anlamsız olduğunu bilse de korku nesnesinden kaçınmaktadır.³⁷ Ölçek maddeleri ve fobinin tanımları korkuya yönelik olduğu için bu çalışmada Covid-19 fobisinden elde edilen veriler Covid-19 korkusu olarak ele alınmıştır. Ölçek 20 madde ve 4 faktörden oluşmaktadır. "Kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" aralığında 5'li likert tipinde derecelendirilen CP19-S, geçen bir hafta içinde kişilerin maddelerde belirtilen ifadelerle ne derece katıldıklarına göre değerlendirilmektedir. Ölçeğin faktörel yapısı incelendiğinde, psikolojik, somatik, sosyal ve ekonomik boyutlarından oluşmakta olup Cronbach Alfa değeri .92 bulunmuştur. Böylece Covid-19 Fobisi diğer bir ifade ile Koronafobi alınan puan yükseldikçe artmakta, hangi boyutta daha fazla Koronafobi durumu yaşandığı da ortaya çıkmaktadır.³⁸ Ayrıca bu çalışmanın güvenirlik katsayısı .94 olduğu bulunmuştur.

³⁵ İbrahim Arpacı, Kasım Karataş ve Mustafa Baloğlu, "The Development and Initial Tests for the Psychometric Properties of the COVID-19 Phobia Scale (C19P-S)," *Personality and Individual Differences* 164, (2020): 1-7, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110108>

³⁶ Ronald J. Comer, *Abnormal Psychology*. New York: W. H. Freeman and Company, 1992.

³⁷ M. Orhan Öztürk, Aylin Uluşahin, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları I*. Nobel Tıp Kitapevi, 2008.

³⁸ Arpacı, Karataş ve Baloğlu, "The Development and Initial Tests," 1-7.

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

Koronavirüs (Covid-19) Farkındalık Ölçeği

Bilgin tarafından geliştirilen Koronavirüs (Covid-19) Farkındalık Ölçeği, 17 maddeden oluşmaktadır.³⁹ Açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi için farklı bir veri seti kullanılmıştır. Ölçek, Bulaşma Tedbiri Farkındalığı (BTF), Güncel Gelişmeleri Takip Farkındalığı ve Hijyen Tedbiri Farkındalığı (HTF) olmak üzere 3 faktörlü bir yapıya sahiptir. Her bir alt ölçek ayrı ayrı puanlanabilmekte olup bu araştırmada Bulaşma Tedbiri Farkındalığı ve Güncel Gelişmeler Takip Farkındalığı alt boyutları kullanılmıştır. Ayrıca Genel Aidiyet Ölçeği 5’li likert tipinde kullanılmaktadır. Ölçek maddelerinin ortak varyans değerleri .33 ile .74 arasında, madde faktör yük değerleri .55 ile .80 arasında değişmektedir. DFA analizi sonucu $\chi^2/df = 231.179$, SRMR=.05, AGFI=.85, GFI=.90, TLI=.94, CFI=.95, IFI=.95, RMSEA=.07, NFI=.91. bulunmuştur. Bu araştırma için güvenilirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur.

Genel Aidiyet Ölçeği

Malone ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve Türk kültürüne Duru tarafından uyarlanan Genel Aidiyet Ölçeği 12 maddeden oluşmaktadır.⁴⁰ Ölçeğin Kabul Edilme ve Reddedilme olmak üzere 2 alt boyutu vardır. Kesinlikle katılmıyorum ve tamamen katılıyorum arası oluşan 7’li likert tipinde bir ölçektir. Ölçekten yüksek alma puan almak genel aidiyetin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Genel Aidiyet Ölçeğinin DFA sonuçları CFI=.97; SRMR= .03; RMSEA=.08; TLI=.96. bulunmuştur. Genel Aidiyet Ölçeği uyarlanırken yapılan analizlerde, iç tutarlık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Genel Aidiyet Ölçeğinin madde toplam

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

³⁹ Bilgin, “Koronavirüs (Covid-19) Farkındalık Ölçeği,” 237-245.

⁴⁰ Glenn P. Malone, David R. Pillow ve Augustine Osman, “The General Belongingness Scale (GBS): Assessing Achieved Belongingness,” *Personality and Individual Differences* 52, (2012): 311–316, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.10.027>; Duru, “Genel Aidiyet Ölçeğinin,” 37-47.

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

korelasyonlarına bakıldığında, .48 ile .79 arasında bir değişim olduğu görülmüştür. Bu çalışma için güvenilirlik katsayısı .89 olarak bulunmuştur.

Veri Toplanması ve Analizi

Veri toplama sürecinden önce Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan (E-61923333-050.99-3525) gerekli etik kurul izin alınmıştır. Etik kurul izni alındıktan sonra veriler Covid-19 pandemisi dolayısıyla Google Forms aracılığıyla toplanmıştır. Toplanan veriler bilgisayar üzerinden SPSS 22 programında çözümlenmiştir.

Araştırmada, Covid-19 farkındalığı, genel aidiyet ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Analizi ile Covid-19 farkındalığı ve genel aidiyetin Covid-19 korkusunu yordama düzeyleri ise regresyon analizi ile incelenmiştir. Covid-19 korkusunun koronavirüs hakkında bilgi aldıkları kaynaklara ve pandemi döneminde ruh hali değişimine göre farklılaşp farklılaşmadığı ise Bağımsız Grup t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi ile belirlenmiştir. Verilerin analizinden önce uç değerleri belirlemek için Mahalanobis uzaklık değerleri hesaplanmış, verilerden 3'ü analize uygun olmaması sebebiyle veri setinden çıkarılmıştır. Veriler regresyon sayıltıları açısından incelenmiş ve regresyon analizinin gerekli varsayımlarını karşıladığı görülmüştür.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amacı ve alt problemlerin sırası doğrultusunda uygulanan istatistiksel analizlere ve analiz sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

1. Çalışma Grubuna Dair Betimsel İstatistikler

Çalışma grubu için 280 kadın (%79.54) ve 72 (%20.46) erkek öğrenci olmak üzere toplam 352 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin 29'u (%8.2) düşük, 306'sı (%86.9) orta ve 17'si (%4.8) yüksek sosyoekonomik düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin 214'ü (%60.8) Covid-19 ile ilgili haberleri sosyal medyadan, 113'ü (%32.1) profesyonel medyadan ve 25'i (%7.1) diğer kaynaklardan takip etiklerini belirtmişlerdir. Üniversite öğrencilerinin 250'si (%71) pandemi döneminde ruh halinin daha kötüye gittiğini, 87'si (%24.7) ruh halinin değişmediğini ve 15'i (%4.3) ruh halinin daha iyiye gittiğini ifade etmiştir. Ayrıca, öğrencilerinin tamamı eğitimlerini çevrimiçi aldığını, 40'ı (%11.4) Covid-19'dan dolayı kayıp yaşadığını (anne, baba, akraba, aile dostu veya arkadaş vefatı) ve 312'si (%88.6) ise kayıp yaşamadığını belirtmiştir.

2. Regresyon Analizi Sayıtları, Basıklık ve Çarpıklık Değerlerine İlişkin Analizler

Değişkenlere ilişkin basıklık değerlerinin -1.005 ile .518 arasında, çarpıklık değerlerinin ise -.312 ile .688 arasında değiştiği görülmektedir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin ± 1.5 aralığında olması normallikten aşırı bir sapma olmadığını göstergesi olarak kabul edilmektedir.⁴¹ Bu doğrultuda araştırma verilerinin normal dağılıma sahip oldukları söylenebilir.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

⁴¹ Barbara G. Tabachnick ve Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics*. Pearson Education, 2013.

3. Covid-19 Farkındalığı, Genel Aidiyet ve Covid-19 Korkusu Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Tablo 1. Covid-19 Farkındalığı, Genel Aidiyet ve Covid-19 Korkusu Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Pearson Momentler Çarpımı Analizi

Değişkenler	1	2	3
Covid-19 Farkındalığı (1)	1		
Genel Aidiyet (2)	.38**	1	
Covid-19 Korkusu (3)	-.13**	.18**	1
Ortalama	54.95	67.45	52.56
Standart Sapma	6.87	12.46	17.79

** $p < .001$

Tablo 1’de görüldüğü üzere, Covid-19 farkındalığı, genel aidiyet ve Covid-19 korkusu değişkenleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçlarına göre, Covid-19 farkındalığı ve genel aidiyet arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.38, p<.001$); Covid-19 farkındalığı ve Covid-19 korkusu arasında düşük düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki ($r=-.13, p<.001$); genel aidiyet ve Covid-19 korkusu arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.18, p<.001$) bulunmaktadır. İlişkinin gücünü gösteren r katsayısı aynı zamanda etki büyüklüğü değeridir.⁴² Analiz sonucunda elde edilen r değerleri, Covid-19 farkındalığı ve genel aidiyetin Covid-19 korkusunda ortaya çıkardığı değişimin düşük olduğunu göstermektedir.⁴³

⁴² Egemen Cevahir, *SPSS ile Nicel Veri Analizi Rehberi* (İstanbul: Kibele Yayınları, 2020)

⁴³ Green, Salkind, *Using Spss for Windows and Macintosh*

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

Tablo 2. Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetin Covid-19 Korkusunu Yordamasına Yönelik Regresyon Analizi

Yordayıcı	Yordanan	R ²	B	β	SH	KD	<i>p</i>
Covid-19 Farkındalığı	Covid-19 Korkusu	.14	.97	.37	.71	7.59	.00
Genel Aidiyet	Covid-19 Korkusu	.02	-.18	-.13	.08	-2.40	.02

Tablo 2’te görüldüğü üzere, Covid-19 farkındalığının Covid-19 korkusu üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı bulunmuştur ($\beta=.37, p<.01$). Bununla birlikte Covid-19 farkındalığının üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun %14’ünü açıkladığı görülmüştür. Ayrıca genel aidiyetin Covid-19 korkusu üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur ($\beta=-.13, p<.05$). Bununla birlikte genel aidiyetin üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun %2’sini açıkladığı görülmüştür.

4. Covid-19 Korkusunun Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşmasına İlişkin Yapılan Analizler

Araştırmanın yordanan değişkeni olan Covid-19 korkusuna ait analizlere yer verilmektedir. Bu bağlamda örnekleme oluşturan üniversite öğrencilerin Covid-19 korkusu puanlarının araştırmanın süresiz değişkenlerine (koronavirüs hakkında bilgi aldıkları kaynaklara ve pandemi döneminde ruh hali değişimine) göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan fark analizleri ve yorumları aşağıda yer almaktadır.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Korkusu Puanlarının Covid-19 Hakkında Bilgi Aldıkları Kaynaklara Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f, \bar{X} ve S Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	n	\bar{X}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Covid-19 Korkusu	Olumsuz etkilendi	214	53.66	17.98	G.Arası	4076.092	2	2038.05	6.650	.001
	Olumlu etkilendi	113	53.19	17.28	G.İçi	106962.53	349	306.48		
	Değişiklik olmadı	25	40.28	13.87	Toplam	111038.62	351			
	Toplam	352	52.56	17.79						

Tablo 3'te görüldüğü üzere, üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusu puanlarının öğrencilerin Covid-19 hakkında bilgi aldıkları kaynak değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=6.650; p<.001$). Bu farklılığın kaynağını belirlemek için Post-Hoc testlerinden Scheffe Testi uygulanmıştır. Yapılan incelemede farklılığın Covid-19 hakkında sosyal medyadan ve profesyonel medyadan bilgi alan gruplar ile diğer bilgi kaynaklarından bilgi alan ve bilgi almayan gruplar arasında olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak sosyal medya ve profesyonel medyadan bilgi alan üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun, diğer seçenek olarak ele alınan, yakınlarından bilgi alan ya da hiç bilgi almayan kişilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ANOVA Testi için etki büyüklüğüne incelenmiştir. Bunun için Eta Kare değeri bakılmış ve $\eta^2=0.04$ olarak bulunmuştur. Bu değer üniversite öğrencilerinin Covid-19

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

hakkında bilgi aldıkları kaynaklara göre Covid-19 korkusunda ortaya çıkan değişimin düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.⁴⁴

Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Korkusu Puanlarının Pandemi Döneminde Ruh Hali Değişimine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f, \bar{X} ve S Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	n	\bar{X}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Covid-19 Korkusu	Olumsuz etkilendi	250	56.57	17.91	G.Arası	13914.699	2	6957.350	25.000	.000
	Olumlu etkilendi	15	43.01	12.58	G.İçi	97123.926	349	278.292		
	Değişiklik olmadı	87	41.13	15.95	Toplam	111038.62	351			
	Toplam	352	52.56	17.79						

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Tablo 4'te görüldüğü üzere, üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusu puanlarının pandemi döneminde ruh hali değişimi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=25.000$; $p<.01$). Bu sonucun ardından farklılığın kaynağını belirlemek için Post-Hoc testlerinden Scheffe Testi uygulanmıştır. Yapılan incelemede farklılığın ruh hali olumlu yönde değişen ve ruh hali değişmeyen gruplar ile ruh hali olumsuz yönde değişen gruplar arasında olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak ruh hali olumsuz yönde değişen üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun, ruh hali

⁴⁴ Samuel B. Green, Neil J. Salkind, *Using Spss for Windows and Macintosh: Analyzing and Understanding Data* (ABD: Pearson, 2014).

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

olumlu yönde değişen ve ruh hali değişmeyen gruplara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ANOVO Testi için etki büyüklüğüne incelenmiştir. Bunun için Eta Kare değeri bakılmış ve $\eta^2=0.125$ olarak bulunmuştur. Bu değer üniversite öğrencilerinin pandemi döneminde ruh hali değişimine göre Covid-19 korkusunda ortaya çıkan değişimin orta düzeyde olduğunu göstermektedir.⁴⁵

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin Covid-19 farkındalığı ve genel aidiyet düzeylerinin Covid-19 korkusunu yordama düzeyini tespit etmek amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmada üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun koronavirüs hakkında bilgi aldıkları kaynaklara ve pandemi döneminde ruh hali değişimine göre farklılaşp farklılaşmadığı da inceleme konusu yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda genel aidiyet ile Covid-19 korkusu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve genel aidiyetin Covid-19 korkusunu anlamlı düzeyde yordadığı sonucu bulunmuştur. Genel aidiyet, insanların diğerleri ile sosyal etkileşim kurması, hayatındaki önemli kişiler tarafından kabul edilmesi ve bir sosyal ortama ait olması, destek ve kabul duygusu olarak tanımlanmaktadır.⁴⁶ Alanyazında genel aidiyet ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkileri araştıran çalışmalara rastlanmamakla birlikte; salgın hastalıklar döneminde ruh sağlığının ele alındığı araştırma bulgularında, sosyal destek kaynaklarının varlığının pandemi gibi zor dönemlerde kişinin korku, kaygı ve endişe gibi olumsuz

⁴⁵ Green, Salkind, *Using Spss for Windows and Macintosh*

⁴⁶ Roy F. Baumeister ve Mark R. Leary, "The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation," *Psychological Bulletin* 117, (1995): 497-529; Karen F. Osterman, "Students' Need for Belonging in The School Community," *Review of Educational Research* 70, (2000). 323-367, <https://doi.org/10.3102/00346543070003323>

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

duygularını azalttığı görülmüştür.⁴⁷ Genel aidiyetin Covid-19 korkusunu azaltması, pandemi döneminde hükümetlerin getirdiği kısıtlamalarda sosyal hareketin kısıtlanması sonucu insanların ait oldukları sosyal grupların varlığı ile güç bulmasıyla açıklanabilir.

Bu araştırmada Covid-19 pandemisi sürecinde insanların Covid-19 virüsüne ilişkin sahip oldukları bilginin beraberinde artan farkındalık düzeylerinin, insanların sağlıklarını koruma konusunda endişe ve korku yaşamalarına sebep olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, Covid-19 virüsünden kendilerini korumak için diğer insanlardan uzaklaşması durumu ile aynı zamanda, insanların kendisini bir çevreye ait hissetmesi sonucunda sosyal destek ile birlikte Covid-19 korkularının azaldığı görülmüştür. Dolayısı ile bu araştırma, pandeminin Covid-19 virüsünün insanlar üzerinde yarattığı etkiyi incelemesi ve Covid-19 korkusu ile baş etmek için ihtiyaç duyduğu kaynakların belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Araştırmanın sonucunda, üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun Covid-19 hakkında bilgi aldıkları kaynağa göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Sosyal medya ve profesyonel medyadan Covid-19 hakkında bilgi alan üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusu, diğer seçenek olarak ele alınan, yakınlarından bilgi alan ya da hiç bilgi almayan kişilere göre daha fazladır. Pandemi döneminde, evde kalmanın da etkisi ile Twitter, Facebook ve Instagram gibi sosyal ağlar, televizyon ve haber

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

⁴⁷ W. Andrew Collins ve Brett Laursen, *Parent-adolescent Relationships and Influences*. Hoboken, NJ: Wiley, 2004; Ebru Yılmaz, İnce, Ahmet Kabul ve İbrahim Diler, "Distance Education in Higher Education in the COVID-19 Pandemic Process: A Case of Isparta Applied Sciences University," *Distance Education*, (2020): 343-351; Erika M. Manczak, "Time Spent with Parents Redicts Change in Depressive Symptoms in Adolescents with Major Depressive Disorder," *Journal of Abnormal Child Psychology* 47, (2019): 1401-1408, <http://dx.doi.org/10.1007/s10802-019-00526-5>; Erol, Erol, "Koronavirüs Pandemisi Sürecinde," 529-551; Yıldız ve Bektaş, "COVID-19 Salgınının Çocukların," 99-122.

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

siteleri önemli bir haber takibi ve bilgi edinme ortamına dönüşmüştür.⁴⁸ Haber kaynaklarının çok olması ile beraber internet ortamındaki gerçeği yansıtmayan ve korkuyu arttıran haberlerin varlığı, güncel ve sağlıklı bilgiye ulaşmanın önemini göstermiştir. Özellikle sosyal medya ve internet yoluyla dolaşıma sokulan yalan haberlerin oluşturduğu dezenformasyon, Covid-19 ile mücadele sürecine en çok zarar veren konulardan biri olmuştur.⁴⁹ Yapılan araştırmalarda, kişilerin salgın hakkındaki haberleri araştırma tutumlarının (medya ve sosyal medya kullanımı) ve sosyal ve profesyonel medyada yer alan yanlış bilgilerin varlığının Covid-19 korkusunu artıran bir faktör olduğu görülmüştür.⁵⁰ Benzer şekilde Yalçın da sosyal medyayı sık kullanma durumunda Covid-19 ile ilgili her türlü habere ve bilgiye maruz kalma olasılığının arttığını belirtmiştir.⁵¹ Bu haberlere maruz kalma, kişinin psikososyal açıdan olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir. Bu noktada, sosyal medya ve profesyonel medyadan elde edilen haberlerin Covid-19 korkusunu arttırmasının sebebi bilgilerin yanlış olması, panik ve korku yaratması ile açıklanabilir.

Araştırmanın sonucunda, üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun pandemi döneminde ruh hali değişimine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Pandemi döneminde ruh hali olumsuz yönde değişen üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusu, ruh hali değişmeyen ve ruh hali olumlu yönde değişen gruplara göre daha fazladır. Salgın hastalıkların aniden ortaya çıkışı süreçteki belirsizlik, hastalığın yayılım hızı ve sonuçları insanların korunmasız ve tehdit altında hissetmelerine;

⁴⁸ Ceray Aldemir ve M. Nurdan Avşar, "Pandemi Döneminde Dijital Vatandaşlık Uygulamaları," *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7, (2020): 148-169.

⁴⁹ Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), *Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2020, 49.

⁵⁰ Kırık ve Özkoçak, "Yeni Dünya Düzeni Bağlamında," 133-154; Mertens vd., "Fear of the Coronavirus (COVID-19)" 1-8.

⁵¹ Yalçın, "COVID-19 Korkusu ile Ruh Sağlığı"

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

böylelikle ruh sağlıklarının olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır.⁵² Yapılan araştırmalarda pandemi döneminde insanların virüs bulaşma korkusu, ölüm korkusu, sevdiklerini kaybetme korkusu, hükümetlerin aldıkları tedbirler doğrultusunda karşılaşılan yeni yaşam formundan sıkılma, endişe ve depresyon yaşama gibi durumların sonucunda ruh sağlıklarının olumsuz yönde değiştiği; Covid-19 korkusu yaşayan bireylerin rasyonel bir şekilde düşünemediği ve sağlıklı tepkiler veremediği görülmüştür.⁵³ Covid-19 korkusu ve ruh sağlığını ele alan çalışmalarda Covid-19 korkusunun kaygı, depresyon ve stres ile ilişkili olduğu görülmüştür.⁵⁴ Bununla birlikte alanyazında Covid-19 konusunda yapılan farklı çalışmalarda da pandemi döneminde insanların depresyon, stres, kaygı korku gibi olumsuz duygular ile ruh sağlıklarının olumsuz yönde değiştiği görülmektedir.⁵⁵ Araştırmanın sonucunda Covid-19 farkındalığı

⁵²Debroad J., Brief vd., “Understanding the Interface of HIV, Trauma, Post-Traumatic Stres Disorder, and Substance use and its Implications for Health Outcomes,” *AIDS Care* 16, (2004): 97-120, <https://doi.org/10.1080/09540120412301315259>; World Health Organization, Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak, 18 March 2020 (No. WHO/2019-nCoV/MentalHealth/2020.1), erişim 16 Mart 2021, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331490/WHO-2019-nCoV-MentalHealth-2020.1-eng.pdf>; Manuela Martínez-Lorca vd., “The Fear of COVID-19 Scale: Validation in Spanish University Students,” *Psychiatry Research* 293, (2020): 1-6, <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113350>; Josef I. Ruzek, “Disaster Response, Mental Health, and Community Resilience,” *Psychiatric Times* 27, (2020), 17-18.

⁵³ Martínez-Lorca vd., “The Fear of COVID-19 Scale,” 1-6; E. Doğru Hüzmeli vd., “Türkiye’de Covid-19 Salgınının Erken Dönemlerinde Halkın Salgın İle İlgili Farkındalık, Tutum ve Kaygıları,” *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, (2020): 1-10.

⁵⁴ Bakioğlu, Korkmaz ve Ercan, “Fear of COVID-19 and Positivity” 1-14; Harper vd., “Functional Fear Predicts,” 1-14.

⁵⁵ Yasemin Bozkurt, Zekiye Zeybek ve Rüstem Aşkın, “Covid-19 Pandemisi: Psikolojik Etkileri ve Terapötik Müdahaleler,” *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19, (2020): 304-318; E. Tufan Çaykuş ve T. Mutlu Çaykuş, “Covid-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Psikolojik Dayanıklılığını Güçlendirme Yolları: Ailelere, Öğretmenlere ve Ruh Sağlığı Uzmanlarına Öneriler,” *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7, (2020):

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

ile Covid-19 korkusu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve Covid-19 farkındalığının Covid-19 korkusunu anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Covid-19 korkusu, kişinin yaşamını tehdit eden bir salgın hastalık uyarısının algılanması ile tetiklenen, belirsizliğin sebep olduğu ve istenmeyen duygusal bir durumdur.⁵⁶ Covid-19 farkındalığı ise bu salgın hastalığa karşı insanların aldığı korunma önlemlerinin varlığına işaret etmektedir.⁵⁷ Korunma tedbirleri konusunda yüksek farkındalığa sahip olan kişilerin salgın hastalığa karşı daha fazla korku yaşamalarının sebebi hastalığın kendisi, seyri ve insan vücudundaki etkileri konusunda bilgi sahibi olmaları ile açıklanabilir. Virüs konusunda bilinçli olan kişiler kendilerinin ve sevdiklerinin sağlıkları konusunda daha fazla endişe yaşıyor olabilirler. Yapılan araştırmalarda, insanların salgın hastalıklar konusunda çevrimiçi bilgileri araştırdıkça daha fazla farkındalığa sahip olmaları ile Covid-19'dan korunacak önlemlerin ve davranışların artması durumunda Covid-19 korkularının da artacağı görülmüştür.⁵⁸ Bu durum,

Üsküdar
University
Journal
of Social
Sciences, 2021;
issue: 13,
451-485

95-113; S. Kelly Brooks vd., "A Systematic, Thematic Review of Social And Occupational Factors Associated with Psychological Outcomes In Healthcare Employees during an Infectious Disease Outbreak," *Journal of Occupational and Environmental Medicine* 60, (2018): 248-257, <https://doi.org/10.1111/bjhp.12414>; Chaves Phelps ve Linda L. Sperry, "Children and the COVID-19 Pandemic. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 12, (2020): 73-75, <https://doi.org/10.1037/tra0000861>; World Health Organization, "Mental health and psychosocial"

⁵⁶ Daniel K. Ahorsu vd., "The Fear of COVID-19 Scale: Development and Initial Validation," *International Journal of Mental Health and Addiction* 27, (2020): 1-9, <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>; Chen vd., "Mental Health Care," 15-16; Natascha de Hoog, Wolfgang Stroebe ve John B. F. de Wit, "The Processing of Fear-Arousing Communications: How Biased Processing Leads to Persuasion," *Social Influence* 3, (2008): 84-113, <https://doi.org/10.1080/15534510802185836>

⁵⁷ Pakpour ve Griffiths, "The Ear of COVID-19," 58-63; Schimmenti, Billieux ve Starcevic. "The Four Horsemen of Fear," 41-45.

⁵⁸ Harper vd., "Functional Fear Predicts," 1-14; Vladan Starcevic, "Cyberchondria: Challenges of Problematic Online Searches for Health-Related Information," *Psychotherapy and Psychosomatics*, 86, (2017): 129-133. <https://doi.org/10.1159/000465525>

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

insanların salgın hastalık konusunda önlemleri arttırdığında algılanan tehdidi de daha fazla hissetmeleri ile açıklanabilir.

Bu araştırmanın sonuçları üniversite öğrencilerinden elde edilen verilerden elde edilmiştir. Her yaş grubunun gelişimsel döneminin özelliklerinin farklı olması nedeniyle salgın hastalığa bakış açısı da farklı olabileceğinden, bundan sonraki araştırmalarda farklı yaş grubundaki katılımcılar ile çalışılabilir. Ayrıca bu araştırma nicel yöntemler ile yürütülmüştür ve araştırma sonuçları üniversite öğrencilerinin ölçeklere verdikleri yanıtların samimi olmaları ile sınırlıdır. Bundan sonraki araştırmalarda Covid-19 korkusunun altında yatan sebeplerin ve insanlar üzerindeki etkilerinin çok yönlü bir şekilde incelenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış görüşmeler ile nitel çalışmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

Abdullah, Irwan. "Covid-19: Threat and Fear in Indonesia," *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 12, (2020): 488-490, <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000878>

Adler, Alfred. *Social Interest: A Challenge to Mankind*. New York: Capricorn, 1964.

Ahorsu, Daniel K., Chung-Ying Lin, Vida Imani, Mohsen Saffari, Mark D. Griffiths, Amir H. Pakpour. "The Fear of COVID-19 Scale: Development and Initial Validation," *International Journal of Mental Health and Addiction* 27, (2020): 1-9, <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>

Aldemir, Ceray ve M. Nurdan Avşar. "Pandemi Döneminde Dijital Vatandaşlık Uygulamaları," *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7, (2020): 148-169.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

Almuttaqi, Ibrahim A. “Kekacauan Respons Terhadap COVID-19 di Indonesia,” *THC Insights* 13, (2020): 1-7.

Arpaci, İbrahim, Kasım Karataş ve Mustafa Baloğlu. “The Development and Initial Tests for the Psychometric Properties of the COVID-19 Phobia Scale (C19P-S),” *Personality and Individual Differences* 164, (2020): 1-7, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110108>

Baumeister, Roy F. ve Mark R. Leary. “The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation,” *Psychological Bulletin* 117, (1995): 497-529.

Bozkurt, Yasemin, Zekiye Zeybek ve Rüstem Aşkın. “Covid-19 Pandemisi: Psikolojik Etkileri ve Terapötik Müdahaleler,” *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19, (2020): 304-318.

Bakioğlu, Fuad, Ozan Korkmaz ve Hülya Ercan. “Fear of COVID-19 and Positivity: Mediating Role of Intolerance of Uncertainty, Depression, Anxiety, and Stress,” *International Journal of Mental Health and Addiction*, (2020): 1-14, <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00331-y>

Bilgin, Okan. “Koronavirüs (Covid-19) Farkındalık Ölçeği Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması,” *Turkish Studies* 15, (2020): 237-245, <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44168>

Brief, Debroad J, A. R. Bollinger, M. J. Vielhauer, J. A. Berger-Greenstein, E. E. Morgan, S. M. Brady, L. Mm Buondonno ve T. M. Keane. “Understanding the Interface of HIV, Trauma, Post-Traumatic Stres Disorder, and Substance use and its Implications for Health Outcomes,” *AIDS Care* 16, (2004): 97-120, <https://doi.org/10.1080/09540120412301315259>

Brooks, S. Kelly, Rebecca Dunn, Richard Amlôt, G. James Rubin ve Neil Greenberg. A Systematic, Thematic Review of Social And Occupational Factors Associated with Psychological Outcomes In Healthcare Employees during an Infectious Disease Outbreak. *Journal of Occupational and*

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

Environmental Medicine 60, (2018): 248-257, <https://doi.org/10.1111/bjhp.12414>

Büyüköztürk, Şenol, Ebru Kılıç-Çakmak, Ö. Ercan Akgün, Şirin Karadeniz, ve Funda Demirel. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık, 2017.

Cevahir, Egemen. *SPSS ile Nicel Veri Analizi Rehberi*. İstanbul: Kibele Yayınları, 2020.

Chen, Qiongni, Mining Liang, Yamin Li, Jincai Guo, Dongxue Fei, Ling Wang, Li He, Caihua Sheng, Yiwen Cai, Xiaojuan Li, Jianjian Wang, ve Zhanzhou Zhang. "Mental Health Care for Medical Staff in China during the COVID-19 Outbreak," *The Lancet Psychiatry* 7, (2020): 15–16, [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30078-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30078-X)

Collins, W. Andrew ve Brett Laursen. *Parent-adolescent Relationships and Influences*. Hoboken, NJ: Wiley, 2004.

Comer, Ronald J. *Abnormal Psychology*. New York: W. H. Freeman and Company, 1992.

Cullen, Walter, Gunsagar Gulati ve B. D. Kelly. "Mental Health in the Covid-19 Pandemic," *QJM: An International Journal of Medicine* 113, (2020): 311-312, <https://doi.org/10.1093/qjmed/hcaa110>

Çaykuş, E. Tufan ve T. Mutlu Çaykuş. «Covid-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Psikolojik Dayanıklılığını Güçlendirme Yolları: Ailelere, Öğretmenlere ve Ruh Sağlığı Uzmanlarına Öneriler,» *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7, (2020): 95-113.

Dai, Mengyuan. vd. "Patients with Cancer Appear More Vulnerable to SARS-CoV-2: A Multicenter Study during the COVID-19 Outbreak," *Cancer Discovery* 10, (2020): 783-791, <https://doi.org/10.1158/2159-8290.CD-20-0422>

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

De Hoog, Natascha, Wolfgang Stroebe ve John B. F. de Wit. "The Processing of Fear-Arousing Communications: How Biased Processing Leads to Persuasion," *Social Influence* 3, (2008): 84-113, <https://doi.org/10.1080/15534510802185836>

Dong, Mengyuan ve Jin Zhen. "Letter to the Editor: Headline Stress Disorder Caused by Netnews during the Outbreak of COVID-19," *Health Expectations* 23, 2020: 23: 259–260, <https://doi.org/10.1111/hex.13055>

Doris L. Hill. "Sense of Belonging as Connectedness, American Indian Worldview, and Mental Health," *Archives of Psychiatric Nursing* 20, (2006): 210–216, <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2006.04.003>

Duru, Erdinç. "Genel Aidiyet Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 5, (2015): 37-47.

Erol, Mustafa ve Ahmet Erol. "Koronavirüs Pandemisi Sürecinde Ebeveynleri Gözünden İlkokul Öğrencileri," *Millî Eğitim* 49, (2020): 529-551.

Harper, Craig A., Liam P. Satchell, Dean Fido ve Robert D. Latzman. "Functional Fear Predicts Public Health Compliance in the COVID-19 Pandemic," *International Journal of Mental Health and Addiction* 127, 2020: 1-14, <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00281-5>

Hair, Joseph F., William C. Black, Barry J. Babin, Rolph E. Anderson. *Multivariate Data Analysis*. Pearson Education Limited, 2013.

Hawryluck Laura, Wayne L. Gold, Susan Robinson, Stephen Pogorski, Sandro Galea ve Rima Styra. "SARS control and psychological effects of quarantine, Toronto, Canada," *Emerging Infectious Diseases* 10, (2004): 1206–1212, <https://doi.org/10.3201/eid1007.030703>

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

Hocaoğlu, Çicek ve Ali Erdoğan. *COVID-19 ve İntihar*. Ankara: Türkiye Klinikleri, 2020.

Hüzmeli, E. Doğru, Özden Gökçek, İrem Hüzmeli, Çağla Pınar Kolukırık, Ayten Doğan, Döndü İris, Gamze Güneşaçar, Emre Döngel, Ali Özbek, Lena Doğru, Evrim Arslan, Murat Güntel, Senem Urfalı, Boran Urfalı. "Türkiye'de Covid-19 Salgınlarının Erken Dönemlerinde Halkın Salgın İle İlgili Farkındalık, Tutum ve Kaygıları," *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, (2020): 1-10.

İnce, Ebru Yılmaz, Ahmet Kabul ve İbrahim Diler. «Distance Education in Higher Education in the COVID-19 Pandemic Process: A Case of Isparta Applied Sciences University," *Distance Education* 4, (2020): 343-351.

Jeong, Hyunsuk, Hyeon W. Yim, Yeong-Jun Song, Moran Ki, Jung-Ah Min, Juhee Cho ve Jeong-Ho Chae. "Mental Health Status of People Isolated due to Middle East Respiratory Syndrome," *Epidemiology and Health* 38, (2016): 1-7, <https://doi.org/10.4178/epih.e2016048>

Jones, Warren H. ve Margeret D. Carver. *Adjust mentand coping implications of loneliness*. New York: Pergamon, 1991.

Gençöz, Tülin. "Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları," *Kriz Dergisi* 6, (1998): 9-16, https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000068

Green, Samuel B. ve Neil J. Salkind. *Using Spss for Windows and Macintosh: Analyzing and Understanding Data*. ABD: Pearson, 2014.

Görgülü-Arı, Aslı ve Meryem Hayır-Kanat. "Covid-19 (Koronavirüs) Üzerine Öğretmen Adaylarının Görüşleri," *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Salgın Hastalıklar Özel Sayısı)*, (2020), 459-492.

Karataş, Zeki. "COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme," *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 4, (2020): 3-15.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler ve Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2005.

Kennedy, Brian. K., Shelley L. Berger, Anne Brunet, Judith Campisi, Elissa S. Epel, Claudio Franceschi, Gordon J. Lithgow, Richard I. Morimoto, Jeffrey E. Pessin, Thomas A. Rando, Arlan Richardson, Eric E. Schadt, Tony Wyss-Coray, Felipe Sierra. "Geroscience: Linking Aging to Chronic Disease," *Cell*, 159, (2014) : 709-713, <https://doi.org/10.1016/j.cell.2014.10.039>

Kırık, A. Murat ve Vahdet Özkoçak. "Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Sosyal Medya ve Yeni Koronavirüs (COVID-19) Pandemisi," *Sosyal Bilimler Dergisi* 45, (2020): 133-154.

La Repubblica. Coronavirus, l'allarme dei cardiologi: 'Per il timore contagi meno ricoveri per infarto' [Coronavirus, the cardiologists' alarm: "Due to fear of contagion, less ospitalization for infartion"], 25 March 2020, erişim 27.Mart 2020, https://www.repubblica.it/salute/medicinaericerca/2020/03/23/news/coronavirus_meno_ricoveri_per_infarto_si_teme_il_contagio-252070598/

Lee Sherman A. "Coronavirus Anxiety Scale: A Brief Mental Health Screener for COVID-19 Related Anxiety." *Death Studies* 44, (2020), 393-401.

Liu, Kai. "How I Faced My Coronavirus Anxiety," *Science* 367, (2020): 1398-1398, <https://doi.org/10.1126/science.367.6484.1398>

Malone, Glenn P., David R. Pillow ve Augustine Osman. "The General Belongingness Scale (GBS): Assessing Achieved Belongingness," *Personality and Individual Differences*, 52, (2012): 311-316, <https://doi.org/10.1016/j.jpaid.2011.10.027>

Manczak, Erika M., Sarah J.Ordaz, Manpreet K. Singh, Meghan S. Goyer ve Ian H. Gotlib. "Time Spent with Parents Redicts Change in Depressive

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel
Aidiyetleri Düzeyleri

Symptoms in Adolescents with Major Depressive Disorder,” *Journal of Abnormal Child Psychology* 47, (2019): 1401–1408, <http://dx.doi.org/10.1007/s10802-019-00526-5>

Martínez-Lorca, Manuela, Alberto Martínez-Lorca, Juan J. Criado-Álvarez, Dolores D. Armesilla ve Jose M. Latorre. “The Fear of COVID-19 Scale: Validation in Spanish University Students,” *Psychiatry Research* 293, (2020): 1-6, <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113350>

Mertens, Gaetan, Lotte Gerritsen, Stefanie Duijndam, Elske Saleminck ve İris M. Engelhard. “Fear of the Coronavirus (COVID-19): Predictors in an Online Study Conducted in March 2020,” *Journal of Anxiety Disorders* 74, (2020): 1-8, <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102258>

Nabi, Robin L. “Discrete Emotions and Persuasion.” *The Persuasion Handbook: Developments in Theory and Practice* içinde, Editörler: J. P. Dillard & M. Pfau, 289-308. USA: Sage Publications, Inc, 2002

Ornell, Felipe, Jaqueline B. Schuch, Anne O. Sordi, ve F.H. Paim Kessler. “Pandemic Fear and COVID-19: Mental Health Burden and Strategies,” *Brazilian Journal of Psychiatry* 42, (2020): 232-235, <https://doi/10.1590/1516-4446-2020-0008>

Osterman, Karen F. “Students’ Need for Belonging in The School Community,” *Review of Educational Research* 70, (2000). 323-367, <https://doi.org/10.3102/00346543070003323>

Öztürk M. Orhan, Aylin Uluşahin. *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları I*. Nobel Tıp Kitapevi, 2008.

Pakpour, Amir H. ve Mark D. Griffiths. “The Ear of COVID-19 and its Role in Preventive Behaviors,” *Journal of Concurrent Disorders* 2, (2020): 58-63.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

Paksoy, H. Mustafa. "Covid-19 Pandemisi ile Oluşan Korku ve Davranışlara İnançın Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği," *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10, (2020): 135-155, <https://doi.org/10.47147/ksuiibf.798354>

Pfefferbaum, Betty ve Carol S. North. "Mental Health and the Covid-19 Pandemic," *New England Journal of Medicine* 383, (2020): 510-512, <https://doi/10.1056/NEJMp2008017>

Phelps, Chaves ve Linda L. Sperry. "Children and the COVID-19 Pandemic," *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 12, (2020): 73-75, <https://doi.org/10.1037/tra0000861>

Pulido, Cristina M., Beatriz Villarejo-Carballido, Gisela Redondo-Sama ve Aitor Gómez. "Covid-19 İnfodemic: More Retweets for ScienceBased Information on Coronavirus than for False Information," *International Sociology* 35, (2020). 1-16.

Qiu, Jianyin, Bin Shen, Min Zhao, Zhen Wang, Bin Xie ve Yifeng Xu. "A Nationwide Survey of Psychological Distress among Chinese People in the COVID-19 Epidemic: Implications and Policy Recommendations," *General Psychiatry* 33, (2020): 1-2, <https://doi.org/10.1136/gpsych-2020-100213>

Rubin G. James ve Simon Wessely. "The Psychological Effects of Quarantining a City," *BMJ* 368, (2020): 1-2, <https://doi.org/10.1136/bmj.m313>

Ruzek, Josef I. "Disaster Response, Mental Health, and Community Resilience," *Psychiatric Times* 27, (2020), 17-18.

Schimmenti, Adrinano, Joel Billieux ve Vladan Starcevic. "The Four Horsemen of Fear: An Integrated Model of Understanding Fear Experiences during the COVID-19 Pandemic," *Clinical Neuropsychiatry: Journal of Treatment Evaluation* 17, (2020): 41-45.

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

Shigemura, Jun, Robert J. Ursano, Joshua C. Morganstein, Mie Kurosawa, David M. Benedek. "Public Responses to the Novel 2019 Coronavirus (2019-nCoV) in Japan: Mental Health Consequences and Target Populations," *Psychiatry Clin Neurosci* 74, (2020): 281–282, <https://doi.org/10.1111/pcn.12988>

Sim, Kang, Y. Huak Chan, P. Nah Chong, H. C. Chua, ve S. W. Soon. "Psychosocial and Coping Responses within the Community Health Care Setting towards a National Outbreak of an Infectious Disease," *Journal of Psychosomatic Research* 68, (2010): 195–202, <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2009.04.004>

Sizer, Bilal, İsmail Yıldız, Ümit Yılmaz, Songül Demir, Enes Sırma, Ahmet Çelik ve İsmail Topçu. "Kulak Burun Boğaz Polikliniğine Başvuran Hastalarda COVID-19 Pandemisi Farkındalığı: Kesitsel Bir Çalışma," *Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Dergisi* 28, (2020), 181-190.

Starcevic, Vladan. "Cyberchondria: Challenges of Problematic Online Searches for Health-Related Information," *Psychotherapy and Psychosomatics* 86, (2017): 129–133. <https://doi.org/10.1159/000465525>

Tabachnick, Barbara G. ve Linda S. Fidell. *Using Multivariate Statistics*. Pearson Education, 2013.

Tannenbaum, Melania. B., Justin Hepler, Rick S. Zimmerman, Lindsey Saul, Samantha Jacobs, Kristina Wilson ve Dolores Albarracín. "Appealing to Fear: A Meta-Analysis of Fear Appeal Effectiveness and Theories," *Psychological Bulletin* 141, (2015), 1178–1204, <https://doi.org/10.1037/a0039729>.

Troyer, Emily. A., Jordan N. Kohn ve Suzi Hong. "Are We Facing A Crashing Wave of Neuropsychiatric Sequelae of COVID-19? Neuropsychiatric Symptoms and Potential Immunologic Mechanisms," *Brain, Behavior, and Immunity* 87, (2020), 34-39.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

Emin KURTULUŞ, Betül DÜŞÜNCELİ

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA). *Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2020.

Wadood, Md Abdul, Asma Mamun, Md. Abdur Rafi, Md. Kamrul Islam, Suhaili Mohd, Lee L. Lai ve Golam Hossain. "Knowledge, Attitude, Practice and Perception Regarding COVID-19 among Students in Bangladesh: Survey in Rajshahi University," *Medrxiv*, 9, (2020): 1-25, <https://doi.org/10.1101/2020.04.21.20074757>

Wang, Chongying ve Hong Zhao. "The Impact of COVID-19 on Anxiety in Chinese University Students," *Frontiers in Psychology* 11, (2020): 1-8, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01168>

Wang, Cuiyang, Riyu Pan, Xiaoyang Wan, Yilin Tan, Ling kang Xu, Cyrus S. Ho ve Roger C. Ho. "Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the Initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19) Epidemic among the General Population in China," *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17, (2020), doi:10.3390/ijerph17051729.

World Health Organization. Mental Health and Psychosocial Considerations during the COVID-19 Outbreak, 18 March 2020 (No. WHO/2019-nCoV/MentalHealth/2020.1), erişim 16 Mart 2021, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331490/WHO-2019-nCoV-MentalHealth-2020.1-eng.pdf>

World Health Organization. *Coronavirus Disease (COVID-19) Advice For The Public*. Geneva: World Health Organization, 21 March 2020, erişim, 18 Mart 2021, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>

Yalçın, İlhan. COVID-19 Korkusu ile Ruh Sağlığı Değişkenleri Arasındaki İlişkide Koruyucu ve Risk Faktörlerinin Moderatör Etkisi. Bilimsel Araştırma Projesi Sonuç Raporu, 15 Ekim 2020, erişim 21

Covid-19 Fobisi (Korkusu), Covid-19 Farkındalığı ve Genel Aidiyetleri Düzeyleri

Mart 2021, https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/72777/BAP_PROJE_SONUC_RAPORU.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Yıldız, Seçkin ve Fatih Bektaş. “COVID-19 Salgınının Çocukların Boş Zaman Etkinliklerinde Yarattığı Değişimin Ebeveyn Görüşleriyle Değerlendirilmesi,” *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 26, (2021): 99-122.

Zandifar, Atefeh ve Rahim Badrfam. “Iranian Mental Health During The Covid-19 Epidemic,” *Asian Journal of Psychiatry* 51, (2020), 1-11.

Zivin, Kara, Daniel Eisenberg, Sarah E. Gollust ve Ezra Golberstein. “Persistence of Mental Health Problems and Needs in a College Student Population,” *Journal of Affective Disorders* 117, (2009): 180–185, <https://doi.org/10.1016/j.jad.2009.01.001>

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2021;
sayı: 13,
451-485

